

Carl Gustav Jung,
Marie-Louise von Franz, Joseph Henderson,
Aniela Jaffé, Jolande Jacobi

MAN AND HIS SYMBOLS

Переклад з англійської Хмара Є. О.

Юнг К. Г. та послідовники
Ю 50 Людина та її символи / Карл Густав Юнг та послідовники. — Київ: Вид. «Центр
учбової літератури», 2022. — 436 с.

ISBN 978-611-01-2777-6

Карл Густав Юнг — один із тих людей, які принципово змінили погляд людини на самого себе. Розробляючи за Фрейдом нову концепцію свідомості, Юнг не побоювався сперечатися зі знаменитим соратником, а зрештою і зовсім розійшовся з традиційним психоаналізом, рушивши в ще більш незвідані глибини нашого мислення — до колективного несвідомого. Його концепція психіки вважається настільки ж могутньою, як і загадковою: Юнг не тільки користується методами науки, але і звертається до містичних практик Сходу і стародавніх суспільств. Те, що він рухався у правильному напрямку, стає цілком зрозумілим лише сьогодні.

Ця книга є останньою прижиттєвою працею Юнга, а також єдиним популярним викладом його теорії, адресованим найширшим колам читачів.

Використовуючи метод «аналітичної психології» Юнга, його найближчі сподвижники та учні наочно демонструють вплив несвідомого, опосередкованого символами, на давні міфи та сучасне мистецтво, на науковий пошук та людське життя від дитинства до старості.

ISBN 978-611-01-2777-6

УДК 159.964.2 Юнг

© Видавництво «Центр учбової літератури», 2022.

Джон Фріман

Вступ

Обставини виходу друком цієї книжки досить незвичайні і цікаві вже цим, тим паче що вони безпосередньо пов'язані з її змістом і задумом. Отже, дозвольте мені розповісти, як писалася книга.

Одного весняного дня 1959 року Бі-Бі-Сі (Британська радіомовна корпорація) звернулася до мене з пропозицією інтерв'ювати для британського телебачення доктора Карла Густава Юнга. Інтерв'ю мало бути «глибоким». У той час я знав не так багато про самого Юнга і його роботу, але незабаром зважився на зустріч з ним, яка і відбулася в його шикарному будинку на березі Цюрихського озера. Вона стала початком великої дружби, так багато значущої для мене і, я сподіваюся, доставила і Юнгу приємні хвилини протягом останніх років життя. Цим і обмежується, мабуть, роль телевізійного інтерв'ю у моїй розповіді. Головне, що воно виявилось успішним і призвело, дивним збігом обставин, до появи цієї книги.

Одним з тих, хто бачив інтерв'ю по телевізору, був виконавчий директор видавництва «Олдус Букс» Вольфганг Фоджс. Фоджс із живим інтересом спостерігав за еволюцією сучасної психології з того часу, як його сім'я оселилася по сусідству з Фрейдами у Відні. Він дивився на Юнга, який міркував про своє життя, роботу та ідеї, і раптом подумав: як шкода, що Юнг жодного разу не намагався дійти до широкого кола читачів. Адже будь-яка освічена людина західного світу добре уявляє собі погляди Юнга, а для широких мас вони вважаються важкими для розуміння. Фактично Фоджс — справжній творець «Людини та її символів». Дивлячись

інтерв'ю та відчувши теплоту стосунків між Юнгом і мною, він поцікавився, чи може він на мене розраховувати, щоб спробувати переконати Юнга сформулювати його найважливіші базисні ідеї таким чином і в такому обсязі, щоб це було зрозуміло та цікаво читачам-нефахівцям. Я вхопився за цю ідею і вирушив до Цюриха, вирішивши для себе, що я повинен донести до Юнга цінність і важливість подібної роботи. Сидячи в саду, Юнг вислуховував мої аргументи дві години поспіль, майже не перебиваючи, і на закінчення сказав «ні». Відмова була вбрана в найласкавішу і доброзичливу форму, але в голосі звучала незаперечна стійкість: він ніколи раніше не намагався популяризувати свої роботи і тепер зовсім не був упевнений у можливості досягнення успіху. У всякому разі, його вік і втома, що накопичилася, не сприяли пристрасному бажанню брати участь у подібному, вельми сумнівному, з його точки зору, підприємстві.

Всі друзі Юнга були єдині на думці, що його рішення є оптимальними. Юнг підходив до будь-якої проблеми з усією ретельністю і без поспіху, а кінцеве рішення було зазвичай безповоротним. Я повернувся до Лондона у найбільшому розчаруванні, оскільки переконався, що відмова Юнга остаточна. Цим би все й закінчилося, якби не два не враховані мною фактори. Один — це впертість Фоджса, який наполягав на ще одній спробі звернення до Юнга, перш ніж визнати нашу поразку. Другий — випадковість, яка досі мене дивує.

Телепередача, як я вже казав, мала успіх. У результаті Юнг почав отримувати безліч листів від різних людей, більшість з них — звичайні глядачі, без медичної чи психологічної освіти, яких зацікавила і зачарувала присутність духу, гумор і скромна чарівність цієї воістину великої людини, яка зуміла вловити в житті людської особистості щось таке що могло б виявитися їм корисним. Юнг перебував у радісному настрої не просто тому, що отримав безліч листів (його листування завжди було величезним),

а тому, що він отримав їх від людей, які в звичайних умовах ніколи не вийшли б на контакт з ним. У цей момент йому наснився сон, який мав величезне значення. (Прочитавши цю книгу, ви зрозумієте, наскільки він був важливим). Йому наснилося, що замість звичайного спілкування в кабінеті з безліччю психіатрів і лікарів інших спеціальностей, які постійно дзвонять йому з усіх кінців світу, він стоїть у якомусь громадському місці і звертається до безлічі людей, які слухають кожне його слово і розуміють усе, що він каже. Коли через тиждень чи два Фоджс повторив своє прохання про можливість видання ілюстрованої книги — не для лікарів чи філософів, а для людей з ринкової площі — Юнг дозволив себе переконати. Він поставив дві умови. Перше: книга буде написана не ним одним, а ще й групою його близьких послідовників, на яких він уже неодноразово спирався, пропагуючи своє вчення. Друге: вирішення всіх координаційних завдань та робочих проблем, які зазвичай виникають між авторами та видавцями, покладається на мене.

Щоб не здавалося, що це вступ виходить за розсудливі межі скромності, дозвольте мені сказати, що я був задоволений другою умовою, хоч і не стрибав від радості. Справа в тому, що незабаром я зрозумів, чому Юнг вибрав саме мене: по суті, я був для нього розсудливим, але ординарним, не особливо освіченим у галузі психології людиною. Іншими словами, я був для нього «пересічним середнім читачем» його книги: те, що було мені зрозуміло, мало б виявитися зрозумілим і для всіх інших; те, в чому я не міг розібратися, було надто важким чи непосильним для інших. Не надто спокушаючись такою оцінкою своєї ролі, я тим не менш скрупульозно наполягав (іноді лякаючись, що виведу авторів із себе) на прочитанні кожного параграфа і, якщо це було необхідним, на його переробці доти, доки текст не ставав ясним і точним. Тепер я можу покласти руку на серце сказати, що ця книга цілком адресована звичайному читачеві і що складні теми,

яких вона стосується, трактуються з рідкісною і підбадьорливою простотою.

Після довгих роздумів та численних дискусій було вирішено, що найбільш вичерпним предметом книги буде Людина та її символи, і Юнг сам відібрав собі для роботи наступних співробітників: Марію-Луїзу фон Франц із Цюриха, можливо, його найбільш довірена особа та друг; д-ра Джозефа Л. Хендерсона з Сан-Франциско, одного з найвидатніших і правдивих послідовників Юнга в Америці; пані Аніелу Яффе з Цюриха, яка, будучи практикуючим психоаналітиком, була також персональним конфіденційним секретарем Юнга та його біографом; д-ра Іоланду Якобі, що є найдосвідченішим після Юнга автором серед юнганців Цюриха. Ці чотири людини були обрані частково через їхню кваліфікацію та досвід саме в тих областях, які відповідали дорученим їм розділам книги, а частково тому, що Юнг був абсолютно переконаний у їхній здатності працювати єдиною командою під його керівництвом. Юнг особисто спланував структуру всієї книги, контролював та спрямовував роботу учасників цього проекту та самостійно написав ключовий розділ «До питання про підсвідомість».

Останній рік його життя було майже повністю присвячене цій книзі: незадовго до смерті — у червні 1961 року — він встиг завершити свій розділ (фактично він закінчив роботу над нею за десять днів до того, як зліг) і цілком відредагувати розділи колег. Після смерті Юнга д-р фон Франц завершила книгу відповідно до вичерпних інструкцій Юнга. Таким чином, основна тема «Людини та її символів» та порядок висвітлення решти тем були детально розібрані Юнгом. Розділ, підписаний його ім'ям, є виключно творінням рук Юнга (якщо не вважати досить суттєвої редактури, метою якої було досягти більшої ясності тексту для необізнаного в психології читача). Розділ цей був написаний англійською мовою. Остаточна редакція роботи після смерті

Юнга була виконана д-ром фон Франц з великою старанністю, розумінням і в чудовому настрої, за що видавці і залишилися перед нею в неоплатному боргу.

Зрештою, кілька слів безпосередньо про зміст книги.

Мислення Юнга прикрасило світ сучасної психології набагато яскравіше, ніж міг би уявити недосвідчений читач. Такі добре відомі терміни, як «екстраверт», «інтроверт», «архетип», запроваджені Юнгом, хоча вони запозичувалися і неправильно вживалися іншими авторами. Найбільш приголомшливим внеском Юнга в розуміння психологічних процесів є його концепція підсвідомості, яка постає в трактуванні вченого не просто почесним місцем для пригнічених бажань (як у Фрейда), а цілим світом — таким же живим і реальним, як свідомість індивіда, світ його розуму, і навіть безмежно ширше і багатше останнього. Мовою підсвідомості чи «людьми», що його населяють, є символи, а засобом спілкування — сновидіння.

Таким чином, вивчення Людини та її символів — це насправді вивчення ставлення людини до своєї підсвідомості. І оскільки в розумінні Юнга підсвідомість є великим провідником, другом і порадиником свідомості, то в цій книзі йтиметься насамперед про людину та її духовні проблеми. Ми знайомі з підсвідомістю та спілкуємося з нею двостороннім порядком, головним чином завдяки сновидінням. Ось чому в цій книзі (і особливо на чолі Юнга) так багато уваги приділяється значенню сновидінь у житті особистості.

Мені не хотілося б намагатися інтерпретувати роботу Юнга читачам, багато з яких, напевно, краще, ніж я, підготовлені для її сприйняття. Моя роль, як ви пам'ятаєте, полягала в тому, щоб служити якимось «фільтром зрозумілості», і не передбачає будь-якого тлумачення. Тим не менш, я ризикну висловитися з двох загальних питань, які здалися мені, не фахівцю, які заслуговують на увагу і можуть виявитися корисними для інших читачів-«не-

експертів».

По-перше, про сновидіння. Для послідовників Юнга сновидіння – це зовсім не шифрування, яке можна розкодувати за допомогою словника символічних значень. Це комплексне, дуже важливе та особисте вираження індивідуальної підсвідомості. Воно «реальне» так само, як і все, що відбувається з особистістю в житті. Індивідуальна підсвідомість сплячого виходить на зв'язок тільки з ним самим і відбирає для цього такі символи, які мають сенс тільки для нього, і ні для кого більше. Ось чому тлумачення сновидінь психоаналітиком або тим, кому воно приснилося, є для психологів школи Юнга цілком приватним та індивідуальним заняттям (іноді приводить до несподіваних результатів і дуже затягнуте), яким аж ніяк не можна займатися без належної підготовки.

Зворотною стороною всього цього є те, що повідомлення підсвідомості мають велике значення для їхнього одержувача, що цілком природно, оскільки підсвідомість займає щонайменше половину його істоти. Крім того, воно часто пропонує пораду або допомогу, які неможливо отримати з іншого джерела. Таким чином, коли я описував сон Юнга, в якому він звертається до безлічі людей, я зовсім не намагався зобразити якесь чаклунство або запевнити вас у тому, що Юнг мимохідь займається передбаченнями майбутнього. Я просто розповів про ординарний епізод, який демонструє, як підсвідомість «порадила» Юнгу переглянути невірне рішення, прийняте розумом.

Зі сказаного випливає, що сновидіння не є для послідовника школи Юнга випадковою справою. Навпаки, здатність контактувати з підсвідомістю — це риса, властива цілісній особистості, і юнгіанці «навчаються» (не можу підібрати вірнішого слова) чуйності щодо своїх сновидінь. Отже, коли Юнг сам зіткнувся з необхідністю зробити вірний вибір — писати чи не писати цю книгу, він міг, приймаючи рішення, спертися і на

свідомість, і на підсвідомість. І далі по всій книзі сні сприймаються як осмислені повідомлення особистого характеру сплячому. При цьому використовуються символи, загальні для всього людства, але їх вживання в кожному випадку є суто індивідуальним і може бути розшифровано лише при підборі індивідуального «ключа».

Друге питання, на яке я хотів би звернути увагу, — це особлива манера аргументації, властива авторам цієї книги і, можливо, притаманна всім юнгіанцям. Ті, хто обмежив себе життям виключно у світі свідомості і хто відкидає спілкування з підсвідомістю, пов'язують себе законами свідомого життя з усіма його формальностями. Слідуючи непогрішною (але часто безглуздою) логікою рівняння алгебри, вони відштовхуються від умовно взятих посилок і приходять до незаперечних висновків. Знаючи про це чи ні, Юнг та його колеги, як мені здається, долають обмеження такого способу аргументації. Не означає, що вони ігнорують логіку, але постійно апелюють як до підсвідомості, і до свідомості. Їхня діалектика по-своєму символічна, а часом і хитромудра. Вони переконують не за допомогою вузько спрямованого променя силогізму, але за допомогою багаторазового розгляду теми і щоразу під дещо іншим кутом — доти, доки читач так і не усвідомивши, що йому щось доводили, раптом не зрозуміє, що довідався щось нове і важливе.

Аргументи Юнга (і його колег) йдуть ніби по спіралі — починаються від суб'єкта, що їх цікавить, і охоплюють його все ширшими колами. Це нагадує птаха, що кружляє навколо дерева. Спочатку, біля самої землі, він бачить поплутане листя та гілки. Поступово, у міру того, як він набирає висоту, види дерева, що повторюються, з різних боків органічно вписуються в загальну цільну картину. Деякі читачі можуть знайти цей «спіралеподібний» метод аргументації незрозумілим і навіть плутаним під час прочитання перших сторінок, але мені віриться,